

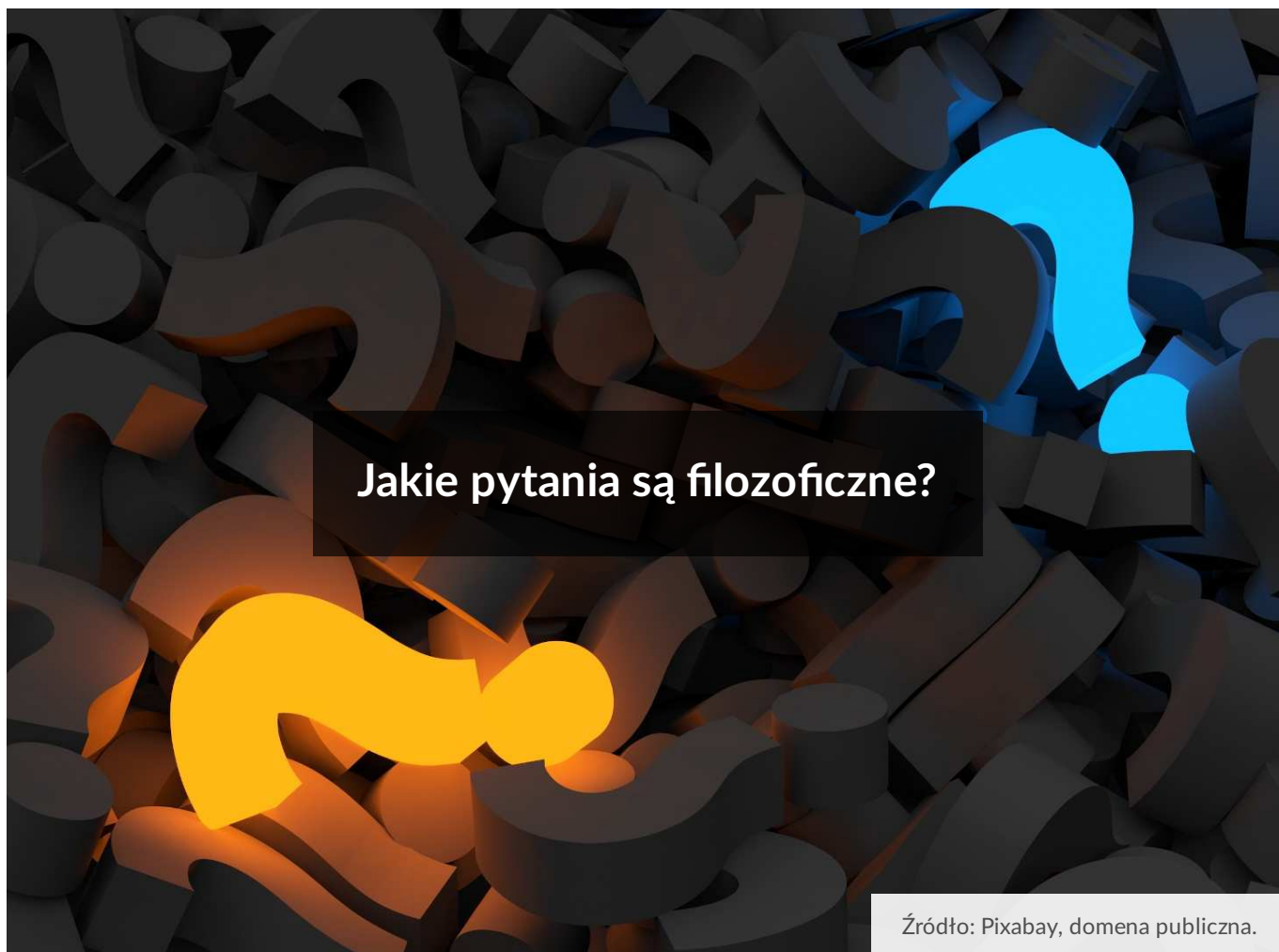

Jakie pytania są filozoficzne?

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: John Locke, *Rozważania dotyczące umysłu ludzkiego*, t. III/3, tłum. B. J. Gawecki. Cytat za: Barbara Markiewicz, *Filozofia dla szkoły średniej*, Warszawa 1988, s. 156-157.
- Źródło: John Locke, *Rozważania dotyczące umysłu ludzkiego*, t. III/3, tłum. B. J. Gawecki. Cytat za: Barbara Markiewicz, *Filozofia dla szkoły średniej*, Warszawa 1988, s. 156.

Jakie pytania są filozoficzne?

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Filozofia jest dziedziną ludzkiej aktywności umysłowej, w której postawienie pytania jest niekiedy ważniejsze od udzielenia na nie odpowiedzi. Czym zatem różnią się pytania filozoficzne od innych pytań? Czy można wskazać ich cechy charakterystyczne? Jakie cechy sprawiają, że pytanie staje się filozoficzne? W jaki sposób formułować pytania filozoficzne? I czy tylko filozof może je stawiać? Warto odpowiadając na te pytania sięgnąć do fragmentów klasycznych tekstów filozoficznych, by odnaleźć w nich zarówno cechy pytań, jak filozoficznych odpowiedzi.

Twoje cele

- Określisz cechy pytań filozoficznych.
- Odróżnisz pytania filozoficzne od pytań potocznych i naukowych.
- Przeanalizujesz fragment tekstu Locke'a w celu określenia problematyki i poglądów autora.
- Sformułujesz własne pytania filozoficzne.

Przeczytaj

Rodzaje pytań. Pytania filozoficzne.

Pytania możemy klasyfikować w różny sposób. Jednym z nich jest podział ze względu na zakres możliwych odpowiedzi. W podziale tym pytania dzielimy na:

otwarte
<ul style="list-style-type: none">• co;• po co;• jak;• dlaczego itp.
zamknięte
względnie zamknięte

Pytania otwarte to takie, na które zakres odpowiedzi jest bardzo szeroki, pytania zamknięte dopuszczają jedną, ewentualnie dwie odpowiedzi – np. wskazany przedmiot lub „tak” czy „nie”.

Inny podziałem jest podział ze względu na przedmiot pytania. Możemy w ten sposób wyróżnić np. pytania o:

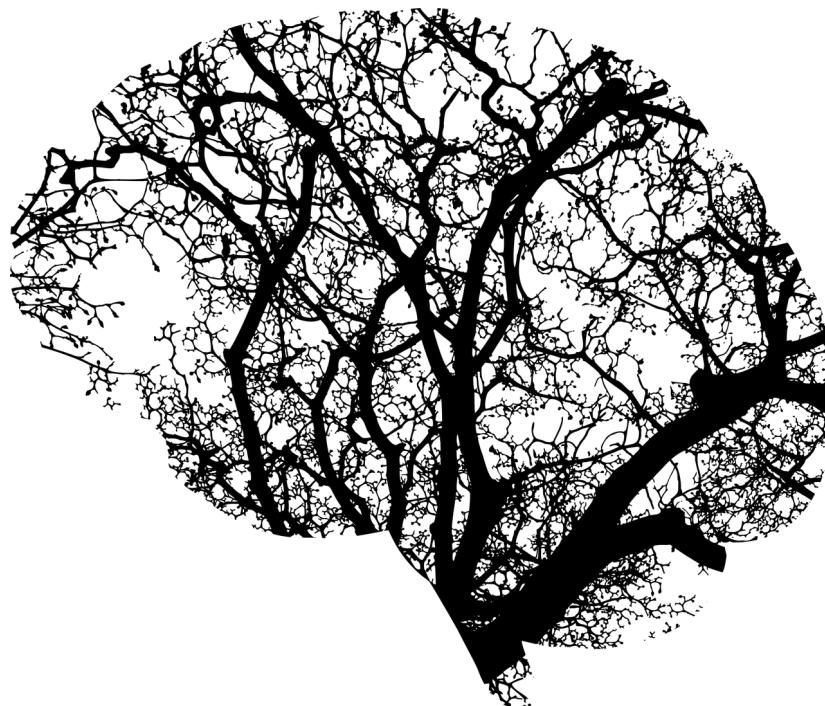
- przyczynę / powód / motyw: z jakiej przyczyny? dlaczego? z jakiego powodu? itp.
- cel: po co? w jakim celu? itp.
- sposób: jak? w jaki sposób? itp.
- podmiot / przedmiot: kto? co?
- różnicę: czym się różni? co odróżnia? jak się ma do...? itp.

Możemy też pytać o czas, miejsce, środki działania, liczby i wiele innych danych. Wszystko, co podlega twierdzeniu, jest także możliwym przedmiotem pytania.

W związku z tym, że filozofia jest ogólną refleksją o świecie, jego poznawaniu, istnieniu oraz o wartościach, można wskazać najważniejsze grupy pytań filozoficznych jako pytania o:

Pytania filozoficzne a potoczne i naukowe.

Pytania filozoficzne od naukowych różnią się przede wszystkim tym, że są **nieempiryczne**, tzn. odpowiedzi, których poszukują nie dadzą się odnaleźć w wyniku doświadczenia lub badania rzeczywistości. Filozofia nie jest bowiem **nauką** w sensie ścisłym, czyli nie bada zjawisk i nie formułuje praw dotyczących świata. Np. pytanie o to, dlaczego ludzie boją się cierpienia, jest pytaniem naukowym, ale pytanie o to, czym jest cierpienie, jest pytaniem filozoficznym.

Podobnie jak pytania naukowe problemy filozoficzne są racjonalne, tzn. muszą być sensowne, pojmowalne przez rozum i dające się rozumowo rozstrzygać. W odróżnieniu od naukowych – pytania filozoficzne dają się rozstrzygać wyłącznie rozumowo.

Źródło: domena publiczna.

Pytania filozoficzne są ogólne, tzn. dotyczą bytu w ogóle (tego, co istnieje). Pytają o istnienie – o to, czy, jak i co istnieje. A jeśli istnieje – jakie ma właściwości bytowe. Pytania naukowe ograniczają się do tego, co istnieje empirycznie (jest poznawalne zmysłowo), ale nawet w tym zakresie nie zajmują się samą kwestią istnienia tego, co jest przedmiotem ich zainteresowania. Nauka nie pyta o to, czy i jak istnieje rzeczywistość empiryczna, czy jest autonomiczna, czy też zależna od innej sfery bytu, czy jest dostępna naszemu poznaniu, czy to poznanie sięga bytu itp. Pytania filozoficzne dotyczą także istoty bytów – tego, co przesądza o tym, że przedmioty są tym, za co je uznajemy. Obejmują więc kwestie dotyczące znaczeń pojęć, także naukowych. Pytają więc o to, co sprawia, że określony byt jest tym, czym jest.

Pytania filozoficzne od potocznych różnią się tym, że nie mają charakteru praktycznego, nie służą codziennym działaniom, życiowej praktyce czy praktycznemu użytkowi. Pytania filozoficzne są więc **teoretyczne**. Pytanie o to, jak ugotować smaczny obiad jest pytaniem

praktycznym i potocznym, choć kwestia, czym jest dobry obiad, ma już charakter filozoficzny.

Niektóre pytania filozoficzne mają także, w odróżnieniu od pytań potocznych i naukowych, charakter **fundamentalny**, tzn. dotyczą kwestii zasadniczych dla człowieka i ludzkiego życia. Obejmują one najważniejsze zagadnienia egzystencjalne – dotyczą sensu (celu) ludzkiego życia, podstawowych zasad etycznych, które powinny obowiązywać ludzi, kondycji ludzkiej w świecie, problemu istnienia **transcendencji** itp.

John Locke, *Rozważania dotyczące rozumu ludzkiego*

John Locke (1632-1704) to jeden z najważniejszych przedstawicieli **empiryzmu** brytyjskiego. W swym głównym dziele *Rozważania dotyczące rozumu ludzkiego* postawił on m.in. pytania o to, czym są pojęcia, w jaki sposób odnoszą się one do rzeczy jednostkowych i na czym polega ich ogólność i abstrakcyjność. W niżej cytowanym fragmencie Locke ukazuje różnice pomiędzy rzeczami jednostkowymi a pojęciami ogólnymi i przedstawia proces abstrakcji, ukazując mechanizm dociekań filozoficznych - ogólnych, dotyczących znaczenia pojęć.

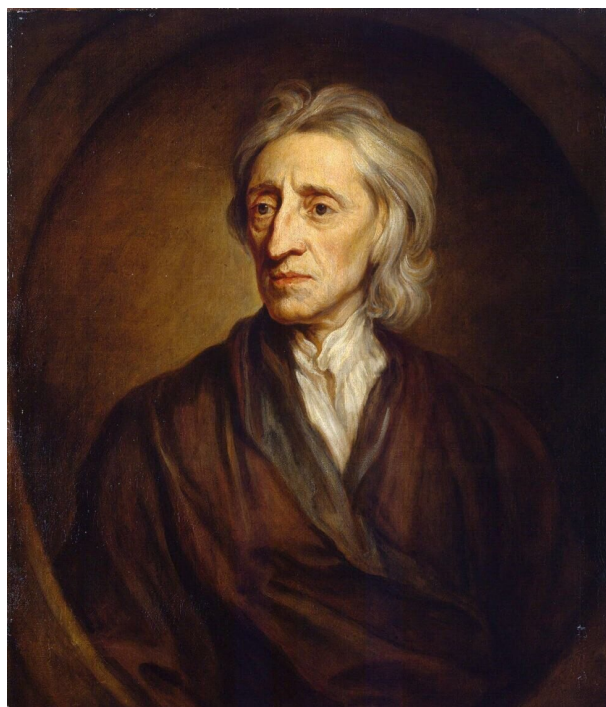
((John Locke

Rozważania dotyczące umysłu ludzkiego

Wszystkie rzeczy istniejące są rzeczami indywidualnymi; wydawałoby się więc słuszne, gdyby także słowa, które mają być dostosowane do rzeczy, były nazwami jednostkowymi (mamy tu na myśli ich znaczenie); tymczasem zaś widzimy, że jest wprost przeciwnie. Przeważająca większość słów, z jakich składają się wszystkie języki, to terminy ogólne [...].

Skoro wszystkie rzeczy istniejące są zawsze jednostkowe, jaką drogą dochodzimy do nazw ogólnych?

Albo: gdzie znajdujemy tę ogólną naturę rzeczy, jaką rzekomo mają one [nazwy] przedstawiać? Słowa stają się ogólne dzięki temu, że się

Portret Johna Locke'a z 1697 r. autorstwa Godfrefya Knellera.

Źródło: domena publiczna.

je czyni znakami idei ogólnych; idee zaś stają się ogólne przez to, że się od nich oddziela okoliczności miejsca i czasu, jak również wszelkie inne idee, które mogłyby je ograniczać do tej lub innej rzeczy poszczególnej. Na drodze abstrahowania idee stają się zdolne reprezentować większą liczbę jednostek niż jedna; a każda z nich, dzięki zgodności z ową ideą oderwaną, należy (jak mówimy) do tego samego gatunku. [...]

Że na takiej właśnie drodze tworzył człowiek pierwotnie idee ogólne i ich ogólne nazwy, to, jak myślę, jest tak oczywiste, że nie trzeba tu żadnego innego dowodu niż obserwacja samego siebie i innych osób oraz zwykłych operacji umysłu, gdy zdobywa wiedzę. Kto zaś mniema, że ogólna natura rzeczy lub pojęcia ogólne są czymś innym niż tego rodzaju oderwanymi i częściowymi ideami, powstającymi z idei bardziej złożonych, które się wywodzą ostatecznie od istnień poszczególnych, ten, obawiam się, będzie miał kłopot z tym, gdzie ich szukać. Niechże się zastanowi i zechce mi następnie powiedzieć, czym jego idea „człowieka” różni się od idei „Piotra” i „Pawła” [...], jeśli nie tym właśnie, że w tych ideach ogólniejszych zostało pominięte coś, co właściwe każdemu poszczególnemu osobnikowi, a zachowane ze wszystkich owych poszczególnych złożonych idei rozmaitych jednostkowych istnień to, co się okazało z nim zgodne i wspólne? Jeżeli z idei złożonych, oznaczonych nazwami „człowiek” i „koń”, wydzielić tylko odróżniające się od siebie cechy szczególne, zachowując wyłącznie cechy wspólne, i utworzyć z nich nową swoistą ideę złożoną, i nazwać ją „zwierzęciem”, to otrzyma się termin bardziej ogólny, który obejmuje prócz ludzi jeszcze różne inne stworzenia. Usuńmy z tej idei „zwierzęcia” zmysły i ruch samorzutny, a powstanie idea złożona, utworzona z pozostałych idei: ciała, życia i odżywiania się, jeszcze ogólniejsza, pod bardziej obszerną nazwą „istoty żywej”. Tą samą drogą [...] umysł przechodzi do pojęcia „ciała”, „substancji” i wreszcie do „bytu”, „rzeczy” i takich terminów najogólniejszych, które reprezentują wszelkie inne idee.

Słownik

abstrakcja (abstrahowanie)

(łac. *abstractio* – oderwanie) proces wyodrębniania z przedmiotów jednostkowych cech wspólnych dla pewnej klasy przedmiotów w celu tworzenia pojęć ogólnych

empiryzm

(gr. *émpeiros* – doświadczony) fil. kierunek w teorii poznania wywodzący poznanie ludzkie z doświadczenia zmysłowego, zewnętrznego lub wewnętrznego

nauka

sposób poznawania świata, charakteryzujący się wykorzystaniem rozumu jako jedyne narzędzia wnioskowania, uznający doświadczenie jako jedyne źródło poznania świata oraz korzystający z uzgodnionej metodologii jego badania i posługujący się precyzyjnym językiem opisu swych ustaleń

pojęcie

odpowiednik rzeczy oznaczany przez jej nazwę; w zależności od różnych ujęć filozoficznych pojęcie oznacza albo byt czysto słowny – znaczenie słowa, albo pewną abstrakcję – zbiór cech przedmiotu wyabstrahowany w umyśle poznającego z realnie istniejących przedmiotów, albo myślową reprezentację przedmiotu

rozum (umysł)

jedno z podstawowych narzędzi ludzkiego poznania; dzięki rozumowi możemy tworzyć świadomą refleksję oraz formułować myśli

racjonalizm

(łac. *rationalis* – rozsądny, łac. *ratio* – rozum) kierunek filozoficzny przyznający rozumowi główną bądź wyłączną rolę w procesie poznania

(definicja na podstawie słownika PWN)

transcendencja

(łac. *transcendens* – przekraczający) obiektywna sfera bytu, mająca wykraczać poza rzeczywistość empiryczną, niedostępna poznaniu zmysłowemu, ale różna od obiektywnej rzeczywistości idealnej w wyobrażeniu platońskim

Mapa myśli

Polecenie 1

Zapoznaj się ze schematem multimedialnym i scharakteryzuj pytania filozoficzne w odróżnieniu od innych rodzajów pytań.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Podaj po jednym przykładzie pytania filozoficznego i naukowego; sprawdź, czy charakteryzują się wskazanymi na schemacie własnościami.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Dlaczego pytanie o sens życia jest pytaniem filozoficznym?

Ćwiczenie 5

Określ problematykę cytowanego fragmentu tekstu Locke'a.

Ćwiczenie 6

Dlaczego cytowane niżej pytania z fragmentu tekstu Locke'a można uznać za filozoficzne?

” John Locke

Rozważania dotyczące umysłu ludzkiego

Skoro wszystkie rzeczy istniejące są zawsze jednostkowe, jaką drogą dochodzimy do nazw ogólnych? Albo: gdzie znajdujemy tę ogólną naturę rzeczy, jaką rzekomo mają one [nazwy] przedstawiać?

Źródło: John Locke, *Rozważania dotyczące umysłu ludzkiego*, t. III/3, tłum. B. J. Gawecki. Cytat za: Barbara Markiewicz, *Filozofia dla szkoły średniej*, Warszawa 1988, s. 156.

Ćwiczenie 7

Zinterpretuj poniższy fragmentu tekstu Locke'a jako wypowiedź na temat tego, czym jest pojęcie oraz jaki udział w jego tworzeniu ma abstrahowanie cech przedmiotów.

” John Locke

Rozważania dotyczące umysłu ludzkiego

Słowa stają się ogólne dzięki temu, że się je czyni znakami idei ogólnych; idee zaś stają się ogólne przez to, że się od nich oddziela okoliczności miejsca i czasu, jak również wszelkie inne idee, które mogłyby je ograniczać do tej lub innej rzeczy poszczególnej. Na drodze abstrahowania idee stają się zdolne reprezentować większą liczbę jednostek niż jedna; a każda z nich, dzięki zgodności z ową ideą oderwaną, należy (jak mówimy) do tego samego gatunku.

Źródło: John Locke, *Rozważania dotyczące umysłu ludzkiego*, t. III/3, tłum. B. J. Gawęcki. Cytat za: Barbara Markiewicz, *Filozofia dla szkoły średniej*, Warszawa 1988, s. 156.

Ćwiczenie 8

Sformułuj trzy pytania filozoficzne wobec problematyki zawartej w poniższym fragmencie tekstu Locke'a.

” John Locke

Rozważania dotyczące umysłu ludzkiego

Jeżeli z idei złożonych, oznaczonych nazwami „człowiek” i „koń”, wydzielić tylko odróżniające się od siebie cechy szczególne, zachowując wyłącznie cechy wspólne, i utworzyć z nich nową swoistą ideę złożoną, i nazwać ją „zwierzęciem”, to otrzyma się termin bardziej ogólny, który obejmuje prócz ludzi jeszcze różne inne stworzenia. Usuńmy z tej idei „zwierzęcia” zmysły i ruch samorzutny, a powstanie idea złożona, utworzona z pozostałych idei: ciała, życia i odżywiania się, jeszcze ogólniejsza, pod bardziej obszerną nazwą „istoty żywej”. Tą samą drogą [...] umysł przechodzi do pojęcia „ciała”, „substancji” i wreszcie do „bytu”, „rzeczy” i takich terminów najogólniejszych, które reprezentują wszelkie inne idee.

Źródło: John Locke, *Rozważania dotyczące umysłu ludzkiego*, t. III/3, tłum. B. J. Gawęcki. Cytat za: Barbara Markiewicz, *Filozofia dla szkoły średniej*, Warszawa 1988, s. 156.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Jakie pytania są filozoficzne?

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

5. Empiryzm brytyjski. Uczeń:

- 1) wyjaśnia, co to jest empiryzm i jakie są jego główne odmiany;
- 2) przedstawia poglądy Johna Locke'a z zakresu epistemologii i filozofii polityki;
- 4) analizuje fragment Rozważań dotyczących rozumu ludzkiego Johna Locke'a (t. I, ks. II, rozdz. I, par. 1–6).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Określisz cechy pytań filozoficznych.
- Odróżnisz pytania filozoficzne od pytań potocznych i naukowych.
- Przeanalizujesz fragment tekstu Locke'a w celu określenia problematyki i poglądów autora.
- Sformułujesz własne pytania filozoficzne.

Cele operacyjne. Uczeń:

- nazywa cechy pytań filozoficznych;
- odróżnia pytania filozoficzne od pytań potocznych i naukowych;
- rekonstruuje podział pytań ze względu na zakres możliwych odpowiedzi, przedmiot pytania, znaczenia pojęć (istotę rzeczy), istnienie bytów, poznanie świata, wartości;

- analizuje fragment Johna Locke'a, *Rozważania dotyczące umysłu ludzkiego*, t. III.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Jakie pytania są filozoficzne?” ze wskazaniem na zawarty w nim tekst źródłowy. Uczniowie przygotowują się do omówienia tekstu, szukając informacji na temat kontekstu biograficznego i historyczno-filozoficznego. Wybrane osoby mogą zebrać potrzebne wiadomości do wstępnego rozpoznania tekstu. W czasie lekcji będą pełniły rolę ekspertów lub liderów grup zadaniowych.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Następnie inicjuje rozmowę kierowaną na podstawie pytań zawartych we wprowadzeniu.

Faza realizacyjna:

1. **Burza mózgów.** Nauczyciel informuje uczniów, że będą pracować metodą burzy mózgów i, jeśli to konieczne, wyjaśnia jej zasady. Wyłania także moderatora, który będzie zapisywał pomysły na tablicy, a następnie określa czas wykonania zadania. Następnie nauczyciel zadaje uczniom pytanie: *Jakie mogą być przykładowe pytania filozoficzne?* Uczniowie podają propozycje odpowiedzi. Po zakończeniu fazy twórczej następuje wspólna weryfikacja pomysłów. Nauczyciel prosi uczniów, aby porównali swoje propozycje z informacjami zamieszczonymi na tablicy.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Mapa myśli”, a następnie odczytuje polecenia:
 - *Zapoznaj się ze schematem multimedialnym i scharakteryzuj pytania filozoficzne w odróżnieniu od innych rodzajów pytań.*
 - *Podaj po jednym przykładzie pytania filozoficznego i naukowego; sprawdź, czy charakteryzują się wskazanymi na schemacie własnościami.*Uczniowie pracują w parach, analizując treść zadania, dyskutując i zapisując wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązanie i spostrzeżenia na forum klasy.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 1-4. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.
4. Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia nr 5-8, a następnie porównują swoje odpowiedzi z kolegą lub koleżanką.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel raz jeszcze wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. W kontekście wyświetlonych treści prosi uczniów o rozwinięcie zdania: *Na dzisiejszych zajęciach nauczyłem się...*

Praca domowa:

1. Znajdź tekst opozycyjny, przedstawiający inny punkt widzenia w stosunku do omawianego na lekcji.

Materiały pomocnicze:

- Femiak T., *O sztuce uświadomionego mówienia – czyli jakiej filozofii uczniowie potrzebują?*, w: „Edukacja Filozoficzna” 32(2001), s. 147-160.
- Lipman M., Sharp A., Oscanyan F., *Filozofia w szkole*, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 1997.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediu:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.